Пише: Владимир Вукомановић
уторак, 26 април 2011 18:53

(Приказ књиге Виде Огњеновић: *Посматрач птица*, Архипелаг, Београд, 2010)

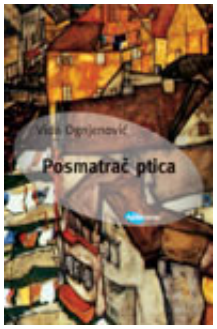

Уверавам те, драги мој пишче, да ако досадно пишеш о досади, добијаш чисту таутологију – вели на једном месту главни јунак
Посматрача птица
Василије Лукић илити Васја Киров илити Васа „Цитат“ Тра-ла-ла. А
Посматрач
Виде Огњеновић у највећем дêлу није друго него посматрање Васе и студија овог лика, кога, с једне стране, карактеришу
логореична површност
и
блага митоманија
и, с друге, привлачност изузетка у малој средини, која (привлачност) не остаје ван дохвата личне самодопадљивости. Тај наставник руског језика и љубитељ руских класика, чији однос према другима, као и живот у целини, умногоме одређује његова русофилија, читаоцу се испрва указује као лик према ком је тешко не осетити симпатију, али како прича, која на моменте постаје сладуњава, одмиче, како се понавља то хвалисање сопственом изузетношћу, он неретко изазива одбојност – отуд, вероватно, његов удес од свих прислушкиваног и од свих обманутог човека не изазива у читаоцу онај степен потреса у могућној мери осећања.

Будући да се у Васином случају показује веома сложеним, један од најзанимљивијих проблема за приповедача је проблем идентитета: његових неколико имена, чињеница да је при том (н)и Србин, (н)и Рус, (н)и Чех, да је чедо једне мајке, оца и очуха, неколико парова дека и бака, муж две жене и љубавник – све то чини да се нужно при читању упитамо *ко је, заправо, Васа?* и, даље, *ко смо, заправо, ми?,* тј. *шта одређује наш идентитет?,* те да будемо доведени до закључка да спознати сопствене узроке није лако. Иако има вештине у обликовању ситуација које ће на проблем указати (нпр. вишеструка рокада именâ приликом прадедине женидбе), пишчев поступак је, кад се боље промотри, прилично једноставан и помало наметљив – нагомилати из свих могућних праваца причања што више могућности различитих идентитета, а последица таквог нагомилавања биће то што

роман повремено постаје предвидљив и монотон.

У покушају ближег одређивања Васјиног идентитета (от)ишло се у прошлост, па је студија његовог лика повод да се испричају и неке појединости из живота његових предака, а тако и опише друштво у ком су они живели, те промене тог друштва кроз време. Чињеница да је Васјин дјадја Слава пореклом Рус мотивише приповедача да проговори и о судбини оних Руса који су прогнани или пребегли из своје домовине после револуције. Дотаћи ће се и доба непосредно после Другог светског рата: од лудости првих година комунистичке власти и разрачунавања с домаћим издајницима, преко шпијунаже и (ужасних) помисли да је свака изговорена реч негде записана, па све до жудње за успехом у пионирској каријери по цену обрачуна са сопственим добротвором. Иако у удесу руских пребеглица и „малих“ српских људи има на претек бола, осећаја пораженості и понижења, једнако као и достојанства у њиховом подношењу, ауторка пише о судбинама ових људи с дистанце која у зачетку спречава појаву сваког трага трагичног. Оно што је могло, а вероватно и требало, да читаоцу приближи усуд ових људи, те да подари већу читалачку снагу доживљаја није постало више од неупечатљиве сценографије. Ту нема много удубљивања ни детаљније психолошке разраде ликова, а разговори о комунистичком терору наличе салонско-кафанским расправама на дневнополитичке теме. Премда ти разговори не морају бити несадржајни, они су овде стереотипно дати и готово сувопарни, а то уметничко дело себи не сме да допусти.

Изостаје при том, чини нам се, у *Посматрачу* Виде Огњеновић она *недоследност у виду ненадних приповедних заокрета*
(премда се наслућује напор да их буде), па одистасве постаје
механичко понављање
некад
испробаног шаблона,
а последице таквог начина приповедања предвидео је сам јунак романа. У причи нелинеарног тока, у којој је ауторка узела за приповедно начело
главињај мало унаоколо, без компаса, нећеш много пропустити
, а што је унело нешто динамике као равнотежу његовој тешко опростивој неоправданој дужини, једна од могућних вредности је спонтана духовитост – тамо где се, на пример, препричава детињасто-размажено запиткивање малог Васје и показује наивност погледа на свет радозналог детета, као и касније у особеним поступцима и начину мишљења главног лика. Међутим, мноштво духовитих опаски и обрта у другом читању губи доста од своје занимљивости и не одаје више утисак приповедачке дубине увида. То, опет, не значи да дубокоумне реченице овом роману недостају, то само значи да су оне бледе и – Васја је у свом усмено-аутопоетичком обраћању у првим поглављима романа већ предвидео ову реплику (као, уосталом, и многе претходне) – већи део тих реченица „већ и врапци на грани цвркућу“.

Кад се сведу утисци, остаје мисао да *Посматрач птица* није лоше замишљен роман, с техничке стране и пристојно исприповедан, али чини се без посебног надахнућа аутора у писању, те тако не пружа ни много узбуђења у читању. Уколико је „стварна“ Васина прича била занимљива, овде је, нажалост, таутологија изостала. Нешто што би могло да заличи на одблесак те таутологије биле би обистињене Васјине речи:„Ја сам инуитски приповедач и моје се дело убија записивањем.“